

Logika cyfrowa

Wykład 12: wprowadzenie do RISC V

Marek Materzok

19 maja 2021

Maszyna uniwersalna

Możemy rozumieć obwody jako algorytmy:

- Układy kombinacyjne – algorytmy działające w czasie stałym
- Automaty skończone – algorytmy działające w stałej pamięci
- Automaty skończone z (potencjalnie nieograniczoną) pamięcią – dowolne algorytmy

Obwody cyfrowe jako implementacja algorytmów

Możemy rozumieć obwody jako algorytmy:

- Układy kombinacyjne – algorytmy działające w czasie stałym
- Automaty skończone – algorytmy działające w stałej pamięci
- Automaty skończone z (potencjalnie nieograniczoną) pamięcią – dowolne algorytmy

Czy istnieje obwód, który może wykonać *dowolny algorytm*?

Algorytm uniwersalny – to algorytm, który jest w stanie wykonać **dowolny inny algorytm**, opisany w wejściu dla algorytmu uniwersalnego (np. w formie *programu*).

Algorytm uniwersalny – to algorytm, który jest w stanie wykonać **dowolny inny algorytm**, opisany w wejściu dla algorytmu uniwersalnego (np. w formie *programu*).

Programiści nazywają algorytmy uniwersalne **interpreterami**!

Automat uniwersalny – to automat, który jest w stanie symulować **dowolny inny automat**, opisany np. w pamięci tego automatu.

Automat uniwersalny – to automat, który jest w stanie symulować **dowolny inny automat**, opisany np. w pamięci tego automatu.

Interpreter zaimplementowany w formie automatu!

Automat uniwersalny – to automat, który jest w stanie symulować **dowolny inny automat**, opisany np. w pamięci tego automatu.

Interpreter zaimplementowany w formie automatu!

W teorii automatów – np. uniwersalna maszyna Turinga (UTM)

Automat uniwersalny

Automat uniwersalny – to automat, który jest w stanie symulować **dowolny inny automat**, opisany np. w pamięci tego automatu.

Interpreter zaimplementowany w formie automatu!

W teorii automatów – np. uniwersalna maszyna Turinga (UTM)

W układach cyfrowych – *procesor* (central processing unit, CPU)

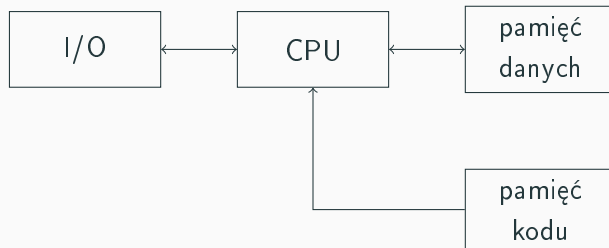
Program zapisany w pamięci, razem z danymi:

Stosowana np. w dawnych procesorach 8-bitowych i 16-bitowych (np. Z80, 8086, 6809, 68000), niektórych mikrokontrolerach (np. ARM Cortex M0, M0+, M1).

Architektura harwardzka

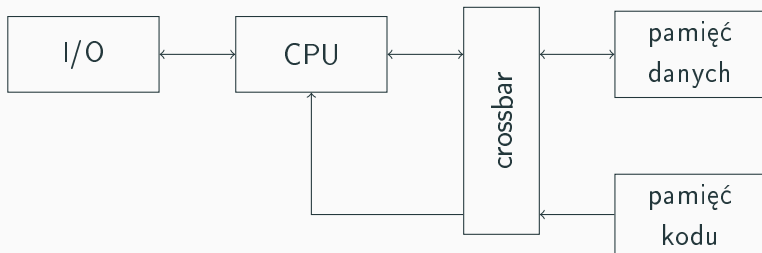
Program zapisany w pamięci rozdzielnej od pamięci danych:

Stosowana np. w niektórych mikrokontrolerach (np. AVR, PIC).

Zmodyfikowana architektura harwardzka

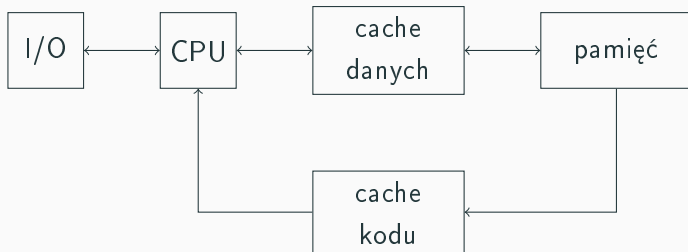
Rozdzielne pamięci programu i danych, wspólna przestrzeń adresowa:

Stosowana np. w niektórych mikrokontrolerach (np. ARM Cortex M3, M4, M7).

Zmodyfikowana architektura harwardzka

Rozdzielne pamięci podręczne, wspólna pamięć główna:

Stosowana np. we współczesnych komputerach osobistych i mobilnych.

Tak zwany *kod maszynowy*.

Program jest ciągiem ponumerowanych (adresowanych) *instrukcji*, zakodowanych binarnie. Instrukcje dzielą się na:

- *przetwarzania danych* – zlecają wykonanie operacji na danych (np. dodawania)
- *operacji na pamięci* – przenoszą dane pomiędzy szybką wewnętrzną pamięcią procesora (*rejestrami*) a mniej efektywną, ale obszerną pamięcią zewnętrzną (*operacyjną*)
- *przepływu sterowania* – zmieniają obecnie wykonywaną instrukcję na inną, być może w zależności od danych

Kod maszynowy zapisany w sposób czytelny dla człowieka.

Przykład programu w pseudoassemblerze (algorytm Euklidesa):

```
1 GDY a = b SKOCZ D0 9
2 GDY a < b SKOCZ D0 5
3 a <- a - b
4 SKOCZ D0 1
5 c <- a
6 a <- b
7 b <- c
8 SKOCZ D0 1
9 ZAPISZ a D0 out
```


Instrukcje skoku podają adres *względem* bieżącego:

1 GDY a = b SKOCZ D0 +8

2 GDY a < b SKOCZ D0 +3

3 a <- a - b

4 SKOCZ D0 -3

5 c <- a

6 a <- b

7 b <- c

8 SKOCZ D0 -7

9 ZAPISZ a D0 out

Architektura RISC V

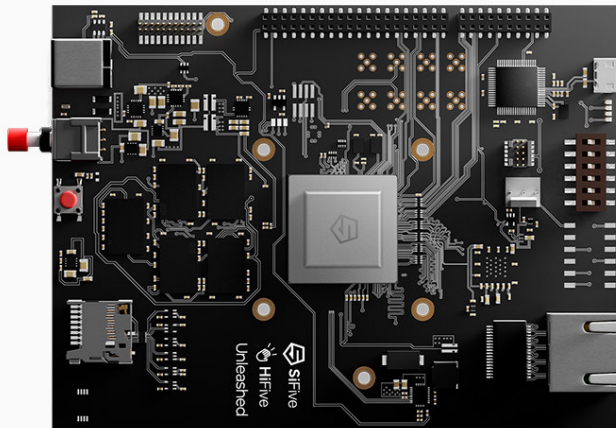
- To, co widzi użytkownik (programista) procesora
 - „Język programowania” interpretowany przez procesor
- Rejestry, adresowanie pamięci, instrukcje, ...
- Więcej na przedmiocie „Architektury systemów komputerowych”
- *Mikroarchitektura* – sposób zaimplementowania architektury w sprzęcie

- x86-64 (albo AMD64) – komputery PC
- ARM – smartfony, tablety, Raspberry Pi
- MIPS – routery, dekodery TV, PlayStation 2
- PowerPC – PlayStation 3, Xbox 360, kiedyś Apple

RISC V – wprowadzenie

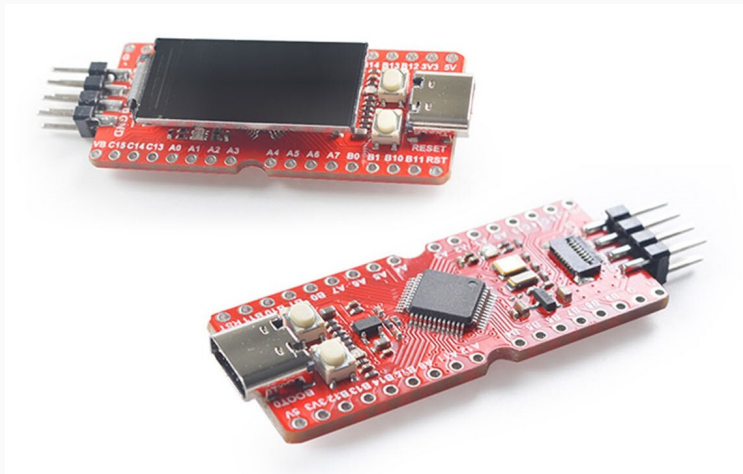
- Rozwijana od 2010 roku na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley
- Dokumentacja na licencji Creative Commons
- Inspirowana m.in. architekturą MIPS (1985)
- Odmiany 32, 64 i 128-bitowe (RV32I, RV64I, RV128I)
- Modułarna, podzielona na rozszerzenia (M, A, F, D, C, N...)
- 32-bitowe instrukcje (podstawowe)
- Liczne otwarte implementacje:
`https://github.com/riscv/riscv-cores-list`
- Wsparcie software'owe: Linux, GCC, LLVM, QEMU
- Procesory produkowane komercyjnie (np. SiFive)

HiFive Unleashed

999\$:(

Longan Nano – GD32VF103

6\$

Możliwe do uruchomienia na FPGA:

- Rocket Chip (Chisel, BSD)
- BOOM: Berkeley Out-of-Order Machine (Chisel, BSD)
- VexRiscv (SpinalHDL, MIT)
- ORCA (VHDL, BSD)
- RI5CY (SystemVerilog, BSD)
- Ariane (SystemVerilog, SHL)
- PicoRV32 (Verilog, ISC)
- riscv_simple (SystemVerilog, BSD) – UW
- ...

Ukończone:

- M – mnożenie i dzielenie
- A – instrukcje atomowe
- F – instrukcje zmiennoprzecinkowe
- D – instrukcje zmiennoprzecinkowe podwójnej precyzji
- C – instrukcje skompresowane (16-bitowe)
- N – przerwania

Rozwijane i planowane:

- B – operacje bitowe
- V – operacje wektorowe
- ...

Na wykładzie będziemy korzystać z podstawowego wariantu 32-bitowego RISC V, bez rozszerzeń (czyli RV32I).

W dalszej części wykładu, jeśli nie napisano inaczej, opisy dotyczą właśnie tego wariantu.

Rejestry w RISC V

- 32 ponumerowane rejestry $x0 \dots x31$
 - 32-bitowe (RV32I)
 - 64-bitowe (RV64I)
 - 128-bitowe (RV128I)
- rejestr $x0$ specjalny – zawsze zawiera 0
- dodatkowy rejestr pc zawierający adres bieżącej instrukcji modyfikowany tylko przez instrukcje sterowania

Rodzaje instrukcji w RISC V

- arytmetyka między rejestrami
- arytmetyka między rejestrem i stałą
- skok warunkowy względny
- skok bezwarunkowy względny
- skok bezwarunkowy pod adres w rejestrze
- odczyt z pamięci
- zapis do pamięci
- ładowanie stałej do rejestru
- ładowanie adresu względnego do rejestru
- instrukcje systemowe

Instrukcje RISC V

Instrukcje arytmetyczno-logiczne

```
add x1, x2, x3
```

Zapisuje do x1 sumę wartości rejestrów x2 i x3.

Instrukcje arytmetyczno-logiczne

`add x1, x2, x3`

Zapisuje do x1 sumę wartości rejestrów x2 i x3.

Pozostałe instrukcje arytmetyczno-logiczne:

- `sub` – odejmowanie
- `and`, `or`, `xor` – operacje bitowe
- `slt`, `sltu` – porównanie ze znakiem/bez znaku (*set if less than*)
- `sll`, `srl` – przesunięcie w lewo/prawo (*shift left logical*)
- `sra` – przesunięcie arytmetyczne w prawo (*shift right arithmetic*)

Wszystkie wymienione instrukcje arytmetyczno-logiczne (add, sub, and, or, ...) mają wspólny format:

op x1, x2, x3

Wszystkie wykonują operację na wartościach dwóch rejestrów i zapisują wynik w trzecim.

Dzięki temu obwody je obsługujące współdzielą wiele części.

A co z wartością przeciwną?

- Co zrobić, jeśli chcemy zapisać do x_1 wartość przeciwną do x_2 (czyli $-x_2$)?

A co z wartością przeciwną?

- Co zrobić, jeśli chcemy zapisać do x_1 wartość przeciwną do x_2 (czyli $-x_2$)?

`sub x1, x0, x2`

Rejestr x_0 ma zawsze wartość 0!

A co z wartością przeciwną?

- Co zrobić, jeśli chcemy zapisać do $x1$ wartość przeciwną do $x2$ (czyli $-x2$)?

`sub x1, x0, x2`

Rejestr $x0$ ma zawsze wartość 0!

- Można napisać w skrócie:

`neg x1, x2`

Taki `neg` to *pseudoinstrukcja* („lukier syntaktyczny”). Procesor widzi instrukcję `sub`.

Instrukcje arytmetyczno-logiczne ze stałą

`addi x1, x2, n`

Zapisuje do x1 sumę wartości rejestru x2 i stałej (*immediate*) n.

- Stała n (ze znakiem) jest częścią instrukcji, jest zakodowana na 12 bitach (z 32).

Instrukcje arytmetyczno-logiczne ze stałą

`addi x1, x2, n`

Zapisuje do x1 sumę wartości rejestru x2 i stałej (*immediate*) n.

- Stała n (ze znakiem) jest częścią instrukcji, jest zakodowana na 12 bitach (z 32).
- Pozostałe instrukcje arytmetyczno-logiczne ze stałą:
 - `andi`, `ori`, `xori` – operacje bitowe
 - `slti`, `sltiu` – porównanie ze znakiem/bez znaku
 - `slli`, `srli`, `srai` – przesunięcia bitowe

Instrukcje arytmetyczno-logiczne ze stałą

`addi x1, x2, n`

Zapisuje do x1 sumę wartości rejestru x2 i stałej (*immediate*) n.

- Stała n (ze znakiem) jest częścią instrukcji, jest zakodowana na 12 bitach (z 32).
- Pozostałe instrukcje arytmetyczno-logiczne ze stałą:
 - `andi`, `ori`, `xori` – operacje bitowe
 - `slti`, `sltiu` – porównanie ze znakiem/bez znaku
 - `slli`, `srli`, `srai` – przesunięcia bitowe
- Nie ma instrukcji `subi` (dlaczego?)

- Negacja logiczna

`not x1, x2`

- Negacja logiczna

```
not x1, x2
```

```
--> xori x1, x2, -1
```


- Negacja logiczna

```
not x1, x2
```

```
--> xori x1, x2, -1
```

- Kopiowanie z rejestru do rejestru

```
mv x1, x2
```

- Negacja logiczna

```
not x1, x2
```

```
--> xori x1, x2, -1
```

- Kopiowanie z rejestru do rejestru

```
mv x1, x2
```

```
--> addi x1, x2, 0
```

`j offset`

Zacznij wykonywać instrukcję przesuniętą o offset od bieżącej.

- *Offset* (przesunięcie) jest ze znakiem, 21-bitowy, musi być parzysty.

`j offset`

Zacznij wykonywać instrukcję przesuniętą o `offset` od bieżącej.

- *Offset* (przesunięcie) jest ze znakiem, 21-bitowy, musi być parzysty.
- Instrukcja `j` jest pseudoinstrukcją – rozwinięcie będzie podane w dalszej części wykładu.

`beq x1, x2, offset`

Jeśli wartości rejestru `x1` i `x2` równe, zacznij wykonywać instrukcję przesuniętą o `offset` od bieżącej.

- *Offset* (przesunięcie) jest ze znakiem, zakodowany na 12 bitach, musi być parzysty.

Skok warunkowy względny

`beq x1, x2, offset`

Jeśli wartości rejestru `x1` i `x2` równe, zacznij wykonywać instrukcję przesuniętą o `offset` od bieżącej.

- *Offset* (przesunięcie) jest ze znakiem, zakodowany na 12 bitach, musi być parzysty.
- Inne instrukcje skoku warunkowego:
 - `bne` – skok gdy różne
 - `blt`, `bltu` – skok gdy mniejszy, ze znakiem/bez znaku
 - `bge`, `bgeu` – skok gdy większy lub równy, ze znakiem/bez

- W asemblerze RISC V można stosować *etykiety* instrukcji.
Zamiast podawać offset liczbowo, można wpisać etykietę – offset zostanie wyliczony przy translacji do kodu binarnego.

- Przykład:

```
forever:
```

```
    addi x1, x1, 1
```

```
    j forever
```

Przykładowy program

```
strt: beq x1, x2, end   # 1 GDY a = b SKOCZ DO 9
      blt x1, x2, swap  # 2 GDY a < b SKOCZ DO 5
      sub x1, x1, x2    # 3 a <- a - b
      j strt            # 4 SKOCZ DO 1
swap: mv x3, x1          # 5 c <- a
      mv x1, x2          # 6 a <- b
      mv x2, x3          # 7 b <- c
      j strt            # 8 SKOCZ DO 1
end:   ???              # 9 ZAPISZ a DO out
```


Pamięć

Pamięć jest adresowana bajtami, ale możliwy jest też odczyt lub zapis czterech bajtów (*słowa maszynowego*) lub dwóch bajtów (*połówki słowa*) jednocześnie.

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

Konwencja *little endian* – bajt najmniej znaczący w słowie ma najmniejszy adres.

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

- Adres 00000000: słowo $abcdef78_h$, połówka $ef78_h$, bajt 78_h
- Adres 00000002: słowo $ac07abcd_h$, połówka $abcd_h$, bajt cd_h
- Adres 00000003: słowo $f1ac07ab_h$, połówka $07ab_h$, bajt ab_h

Wyrównanie dostępu do pamięci

Dostęp do pamięci jest *wyrównany*, jeśli adres jest wielokrotnością rozmiaru odczytywanej lub zapisywanej porcji danych:

- 1 dla bajtu (zawsze wyrównane),
- 2 dla połówki słowa,
- 4 dla słowa.

Nie wyrównane dostępy w RISC V są dozwolone, ale mogą być wykonywane **dużo wolniej**.

```
lw x1, offset(x2)
```

Load word – ładuje słowo (4 bajty) zaczynające się od adresu $x2 + \text{offset}$ i zapisuje je w rejestrze $x1$. Offset jest 12-bitowy.

Pozostałe instrukcje odczytu:

- *lh* – odczyt połowy słowa, ze znakiem (*load half*)
- *lb* – odczyt bajtu, ze znakiem (*load byte*)
- *lhu*, *lbu* – odczyt połowy słowa/bajtu bez znaku

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) – 00002842_h

lh x1, 6(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

```
lw x1, 4(x0) – f2f1ac07h  
lh x1, 8(x0) – 00002842h  
lh x1, 6(x0) – fffff2f1h  
lhu x1, 6(x0) –
```


Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) – 00002842_h

lh x1, 6(x0) – fffff2f1_h

lhu x1, 6(x0) – 0000f2f1_h

lb x1, 4(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) – 00002842_h

lh x1, 6(x0) – fffff2f1_h

lhu x1, 6(x0) – 0000f2f1_h

lb x1, 4(x0) – 00000007_h

lb x1, 5(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) – 00002842_h

lh x1, 6(x0) – fffff2f1_h

lhu x1, 6(x0) – 0000f2f1_h

lb x1, 4(x0) – 00000007_h

lb x1, 5(x0) – ffffffac_h

lbu x1, 5(x0) –

Odczyty z pamięci – przykłady

adres	dane			
⋮	⋮			
0000000c	40	f3	07	88
00000008	01	ee	28	42
00000004	f2	f1	ac	07
00000000	ab	cd	ef	78
	+3	+2	+1	+0

lw x1, 4(x0) – f2f1ac07_h

lh x1, 8(x0) – 00002842_h

lh x1, 6(x0) – fffff2f1_h

lhu x1, 6(x0) – 0000f2f1_h

lb x1, 4(x0) – 00000007_h

lb x1, 5(x0) – fffffffac_h

lbu x1, 5(x0) – 000000ac_h

```
sw x1, offset(x2)
```

Store word – zapisuje słowo będące wartością rejestru x1 pod adres x2 + offset. Offset jest 12-bitowy.

Pozostałe instrukcje zapisu:

- sh – zapis połowy słowa (z młodszych dwóch bajtów rejestru) (*store half*)
- sb – zapis bajtu (z najmłodszego bajtu rejestru) (*store byte*)

```
sw x1, offset(x2)
```

Store word – zapisuje słowo będące wartością rejestru x1 pod adres x2 + offset. Offset jest 12-bitowy.

Pozostałe instrukcje zapisu:

- sh – zapis połowy słowa (z młodszych dwóch bajtów rejestru) (*store half*)
- sb – zapis bajtu (z najmłodszego bajtu rejestru) (*store byte*)

Dlaczego nie ma shu/sbu?

```
li x1, n
```

Load immediate – ładuje wartość *n* do rejestru *x1*.

- Pseudoinstrukcja z dużą liczbą rozwinięć, dla wartości 12-bitowych ze znakiem rozwija się do:

```
addi x1, x0, n
```

```
li x1, n
```

Load immediate – ładuje wartość *n* do rejestru *x1*.

- Pseudoinstrukcja z dużą liczbą rozwinięć, dla wartości 12-bitowych ze znakiem rozwija się do:
 `addi x1, x0, n`
- A co, jeśli chcemy załadować stałą większą niż 12-bitową?

Ładowanie dużej stałej

`lui x1, n`

Load upper immediate – ładuje (20-bitową) wartość `n` do górnych 20 bitów rejestru `x1`, pozostałe 12 wypełniając zerami.

- Innymi słowy, ładuje $n \ll 12$.

Ładowanie dużej stałej

`lui x1, n`

Load upper immediate – ładuje (20-bitową) wartość `n` do górnych 20 bitów rejestru `x1`, pozostałe 12 wypełniając zerami.

- Innymi słowy, ładuje $n \ll 12$.
- `lui x1, 0xcafed` ładuje do `x1` wartość `cafed000h`.

Ładowanie dużej stałej

`lui x1, n`

Load upper immediate – ładuje (20-bitową) wartość `n` do górnych 20 bitów rejestru `x1`, pozostałe 12 wypełniając zerami.

- Innymi słowy, ładuje $n \ll 12$.
- `lui x1, 0xcafed` ładuje do `x1` wartość `cafed000h`.
- Jak załadować wartość 32-bitową (np. `cafed00dh`)?

Ładowanie dużej stałej

```
lui x1, n
```

Load upper immediate – ładuje (20-bitową) wartość n do górnych 20 bitów rejestru $x1$, pozostałe 12 wypełniając zerami.

- Innymi słowy, ładuje $n \ll 12$.
- `lui x1, 0xcafed` ładuje do $x1$ wartość `cafed000h`.
- Jak załadować wartość 32-bitową (np. `cafed00dh`)?

```
lui x1, 0xcafed    # w skrócie:  
ori x1, x1, 0xd     # li x1, 0xcafed00d
```

- Adresy w RISC V są liczone względem bieżąco wykonywanej instrukcji.
- Motywacja – kod niezależny od bezwzględnego adresu, w którym jest załadowany (*position independent code*, PIC).

Ładowanie adresu względnego

```
la x1, symbol
```

Load address, ładuje adres symbolu symbol do rejestru x1.

Ładowanie adresu względnego

```
la x1, symbol
```

Load address, ładuje adres symbolu `symbol` do rejestru `x1`.

- Pseudoinstrukcja, podobnie jak `li` dla 32-bitowych stałych rozwija się do dwóch instrukcji, ładujących osobno górne 20 bitów i pozostałe 12:

```
auipc x1, symbol[31:12]
```

```
addi x1, x1, symbol[11:0]
```

Ładowanie górnych 20 bitów adresu

`auipc x1, offset`

Add upper immediate to program counter, ładuje do rejestru x1 adres bieżąco wykonywanej instrukcji, przesunięty o `offset << 12`.

- Na przykład, instrukcja pod adresem 12345678_h :

`auipc x1, 0x87654`

załaduje do rejestru x1 adres 99999678_h .

Ładowanie górnych 20 bitów adresu

`auipc x1, offset`

Add upper immediate to program counter, ładuje do rejestru x1 adres bieżąco wykonywanej instrukcji, przesunięty o `offset << 12`.

- Na przykład, instrukcja pod adresem 12345678_h :

`auipc x1, 0x87654`

załaduje do rejestru x1 adres 99999678_h .

- Jak załadować 99999999_h ?

Ładowanie górnych 20 bitów adresu

```
auipc x1, offset
```

Add upper immediate to program counter, ładuje do rejestru x1 adres bieżąco wykonywanej instrukcji, przesunięty o $\text{offset} \ll 12$.

- Na przykład, instrukcja pod adresem 12345678_h :

```
auipc x1, 0x87654
```

załaduje do rejestru x1 adres 99999678_h .

- Jak załadować 99999999_h ?

```
auipc x1, 0x87654
```

```
addi x1, x1, 0x321
```

Dostęp do pamięci pod adresem względnym

W poniższym kodzie instrukcja `auipc` jest pod adresem `12345678h`, chcemy odczytać bajt pod adresem `99999999h` do rejestru `x1`.

```
auipc x2, 0x87654
addi x2, x2, 0x321
lb x1, 0(x2)
```

Trzy instrukcje, jak krócej?

Dostęp do pamięci pod adresem względnym

W poniższym kodzie instrukcja `auipc` jest pod adresem `12345678h`, chcemy odczytać bajt pod adresem `99999999h` do rejestru `x1`.

```
auipc x2, 0x87654
addi x2, x2, 0x321
lb x1, 0(x2)
```

Trzy instrukcje, jak krócej?

```
auipc x2, 0x87654
lb x1, 0x321(x2)
```

Dostęp do pamięci pod adresem względnym

```
lw x1, symbol, x2
```

Pseudoinstrukcja, ładuje do rejestru x1 słowo pod adresem symbolu symbol, używając x2 do obliczenia adresu.

- Rozwija się do:

```
auipc x2, symbol[31:12]
```

```
lw x1, symbol[11:0](x2)
```

- Podobne pseudoinstrukcje są dla lh, lb, sw, sh, sb.

Przykładowy program – dostęp do pamięci

```
strt: beq x1, x2, end   # 1 GDY a = b SKOCZ DO 9
      blt x1, x2, swap  # 2 GDY a < b SKOCZ DO 5
      sub x1, x1, x2    # 3 a <- a - b
      j strt            # 4 SKOCZ DO 1
swap: mv x3, x1          # 5 c <- a
      mv x1, x2          # 6 a <- b
      mv x2, x3          # 7 b <- c
      j strt            # 8 SKOCZ DO 1
end:  sw x1, out, x3     # 9 ZAPISZ a DO out
```

Fragmenty kodu, które są używane w wielu różnych miejscach przez inny kod.

- Zamiast być kopiowana w każde miejsce użycia, procedura jest zapisana w jednym miejscu w pamięci, gdzie jest *wywoływana*.
- Po zakończeniu wykonania, procedura *powraca* do kodu, który go wywołał.

Interfejs binarny aplikacji (ang. *Application Binary Interface*) opisuje m.in. *konwencję wywołań* – sposób wykorzystywania rejestrów i pamięci (np. *stosu*) przy wywoływaniu procedur.

- Gdzie mają być zapisane *argumenty*
- Gdzie *zwracany* jest wynik
- Gdzie zapisywany jest *adres powrotu*
- Które rejestry zapisuje na stos kod wywołujący, a które kod wywoływany
- Który rejestr zawiera adres szczytu stosu (*stack pointer*)

Więcej o ABI na przedmiocie ASK.

Konwencje użycia rejestrów w RISC V

rejestr	nazwa ABI	opis	zapisuje
x0	zero	Zawsze zero	—
x1	ra	Adres powrotu	wołający
x2	sp	Adres szczytu stosu	wołany
x3	gp	Adres danych globalnych	—
x4	tp	Adres danych wątku (TLS)	—
x5-7	t0-2	Tymczasowe	wołający
x8-9	s0-1	Zapisywane	wołany
x10-11	a0-1	Argumenty/wyniki procedur	wołający
x12-17	a2-7	Argumenty	wołający
x18-27	s2-11	Zapisywane	wołany
x28-31	t3-6	Tymczasowe	wołający

Wywołanie procedury

```
jal x1, offset
```

Jump and link, skacze offset od bieżącej instrukcji i zapisuje adres następnej instrukcji w x1.

- Offset ze znakiem, 21-bitowy, musi być parzysty.

- Pseudoinstrukcja `j offset` rozwija się do:

```
jal x0, offset
```

- Pseudoinstrukcja `jal offset` rozwija się do:

```
jal ra, offset    # ra = x1
```

Wywołanie procedury z adresem w rejestrze

```
jalr x1, x2, offset
```

Jump and link register, skacze pod adres zapisany w rejestrze x2, przesunięty o offset, i zapisuje adres następnej instrukcji w x1.

- Offset ze znakiem, 12-bitowy.
- Pseudoinstrukcja jr x1 (*jump register*) rozwija się do:

```
jalr x0, x1, 0
```

- Pseudoinstrukcja jalr x2 rozwija się do:

```
jalr ra, x2, 0    # ra = x1
```

`ret`

Return, pseudoinstrukcja, skacze pod adres zapisany w rejestrze `ra` (czyli `x1`).

Rozwija się do:

`jalr x0, ra, 0`

Przykładowy program – w formie procedury

```
gcd:  beq a0, a1, end    # 1 GDY a = b SKOCZ DO 9
      blt a0, a1, swap   # 2 GDY a < b SKOCZ DO 5
      sub a0, a0, a1     # 3 a <- a - b
      j gcd              # 4 SKOCZ DO 1
swap:  mv t0, a0          # 5 c <- a
      mv a0, a1          # 6 a <- b
      mv a1, t0          # 7 b <- c
      j gcd              # 8 SKOCZ DO 1
end:   ret                # 9 ZWRÓĆ a
```

Podsumowanie instrukcji

rodzaj	instrukcje	pseudoinstr.
OP	add, sub, and, ...	neg
OP-IMM	addi, andi, ...	mv, not
BRANCH	beq, bne, blt, ...	bgt, ble, ...
JAL	jal	j
JALR	jalr	jr, ret
LOAD	lw, lh, lb, ...	+ symbol
STORE	sw, sh, sb	+ symbol
LUI	lui	li
AUIPC	auipc	la

Kodowanie instrukcji

- Wszystkie podstawowe instrukcje kodowane w 32 bitach (zarówno w RV32I, RV64I i RV128I)
 - Skrócone 16-bitowe instrukcje w rozszerzeniu C
 - W przyszłości: rozszerzenia z długimi instrukcjami (długości podzielne przez 16 bit, nawet do 192)
- Kodowanie dobrane w taki sposób, żeby maksymalnie uprościć *dekodowanie instrukcji*
 - Niewielka liczba *formatów instrukcji*
 - Stałe pozycje bitowe pól pomiędzy formatami

Format instrukcji 32-bitowych

	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxbbb11
nr bitu	31 16	15 0
adres	a+2	a

- Najmłodsze dwa bity równe 1
- Kolejne trzy bity bbb różne od 111
- Najmłodsze siedem bitów tworzy *kod operacji (opkod)*

Podstawowe formaty instrukcji

rodzaj	r. źródł.	r.wynik.	b. stałej	format
OP	2	1	0	
OP-IMM	1	1	12	
BRANCH	2	0	12	
JAL	0	1	20	
JALR	1	1	12	
LOAD	1	1	12	
STORE	2	0	12	
LUI	0	1	20	
AUIPC	0	1	20	

Podstawowe formaty instrukcji

rodzaj	r. źródł.	r.wynik.	b. stałej	format
OP	2	1	0	R
OP-IMM	1	1	12	
BRANCH	2	0	12	
JAL	0	1	20	
JALR	1	1	12	
LOAD	1	1	12	
STORE	2	0	12	
LUI	0	1	20	
AUIPC	0	1	20	

Podstawowe formaty instrukcji

rodzaj	r. źródł.	r.wynik.	b. stałej	format
OP	2	1	0	R
OP-IMM	1	1	12	I
BRANCH	2	0	12	
JAL	0	1	20	
JALR	1	1	12	I
LOAD	1	1	12	I
STORE	2	0	12	
LUI	0	1	20	
AUIPC	0	1	20	

Podstawowe formaty instrukcji

rodzaj	r. źródł.	r.wynik.	b. stałej	format
OP	2	1	0	R
OP-IMM	1	1	12	I
BRANCH	2	0	12	S (B)
JAL	0	1	20	
JALR	1	1	12	I
LOAD	1	1	12	I
STORE	2	0	12	S
LUI	0	1	20	
AUIPC	0	1	20	

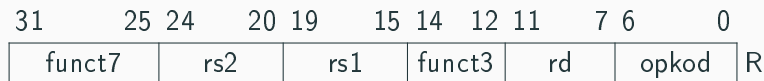
Podstawowe formaty instrukcji

rodzaj	r. źródł.	r.wynik.	b. stałej	format
OP	2	1	0	R
OP-IMM	1	1	12	I
BRANCH	2	0	12	S (B)
JAL	0	1	20	U (J)
JALR	1	1	12	I
LOAD	1	1	12	I
STORE	2	0	12	S
LUI	0	1	20	U
AUIPC	0	1	20	U

Opkody podstawowych instrukcji

rodzaj	opkod	format
OP	0110011	R
OP-IMM	0010011	I
BRANCH	1100011	S (B)
JAL	1101111	U (J)
JALR	1100111	I
LOAD	0000011	I
STORE	0100011	S
LUI	0110111	U
AUIPC	0010111	U

Format R (instrukcje OP)

- Na przykład `add rd, rs1, rs2`
- `rs` – *register source*
- `rd` – *register destination*
- `funct3` i `funct7` kodują operację

Kody operacji arytmetyczno-logicznych

instrukcja	funct3	funct7
add	000	0000000
sub	000	0100000
sll	001	0000000
slt	010	0000000
sltu	011	0000000
xor	100	0000000
srl	101	0000000
sra	101	0100000
or	110	0000000
and	111	0000000

Przykładowe kodowanie instrukcji

sub x1, x2, x3

31	25 24	20 19	15 14	12 11	7 6	0
funct7	rs2	rs1	funct3	rd	opkod	
alt.	3	2	sub	1	OP	
0100000	00011	00010	000	00001	0110011	

Przykładowe kodowanie instrukcji

sub x1, x2, x3

31	25 24	20 19	15 14	12 11	7 6	0
funct7	rs2	rs1	funct3	rd	opkod	
alt.	3	2	sub	1	OP	
0100000	00011	00010	000	00001	0110011	

Przykładowe kodowanie instrukcji

sub x1, x2, x3

31	25 24	20 19	15 14	12 11	7 6	0
funct7	rs2	rs1	funct3	rd	opkod	
alt.	3	2	sub	1	OP	
0100000	00011	00010	000	00001	0110011	
40		31	00		b3	

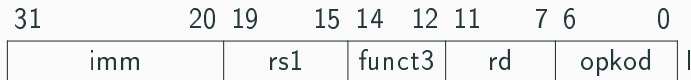
Przykładowe kodowanie instrukcji

sub x1, x2, x3

31	25 24	20 19	15 14	12 11	7 6	0
funct7	rs2	rs1	funct3	rd	opkod	
alt.	3	2	sub	1	OP	
0100000	00011	00010	000	00001	0110011	
40	31		00		b3	

Kod instrukcji: 40c400b3

Format I (instrukcje OP-IMM, JALR, LOAD)

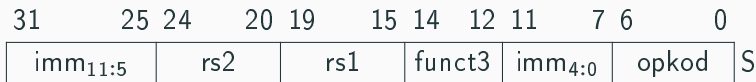
- Na przykład `addi rd, rs1, 42`, lub `lw rd, 42(rs1)`
- `imm` – wartość 12-bitowej stałej lub offsetu
- `funct3` koduje:
 - operację (OP-IMM)
 - rodzaj dostępu do pamięci (LOAD)
 - nic, zawsze 0 (JALR)

Rodzaje dostępów do pamięci

instrukcja	funct3
lb	000
lh	001
lw	010
lbu	100
lhu	101

- Dwa najmłodsze bity – \log_2 rozmiaru
- Najstarszy bit – ze znakiem (0) lub bez znaku (1)

Format S (instrukcje BRANCH i STORE)

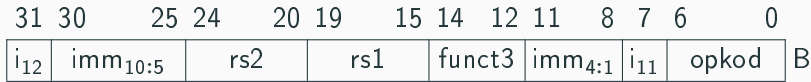
- Na przykład `beq rs1, rs2, imm`, lub `sw rs2, imm(rs1)`
- `imm` – wartość 12-bitowej stałej lub offsetu, rozbita na młodsze 5 i starsze 7 bitów
- `funct3` koduje:
 - rodzaj porównania (BRANCH)
 - rodzaj dostępu do pamięci (STORE)

Rodzaje porównań przy skoku warunkowym

instrukcja	funct3
beq	000
bne	001
blt	100
bge	101
bltu	110
bgeu	111

- Najstarszy bit – równość (0) lub nierówność (1)
- Środkowy bit – ze znakiem (0) lub bez znaku (1)
- Najmłodszy bit – negacja wyniku

Format B (odmiana S dla BRANCH)

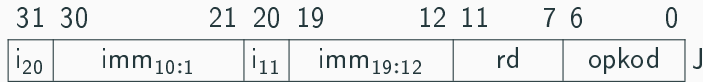
- Zmienione kodowanie stałej
- Zamiast 12-bitowej (imm_{11:0}) 13-bitowa (imm_{12:10})
- Podział wykonany aby:
 - pierwszy bit (zawsze 0) nie był kodowany,
 - zmaksymalizować część wspólną z S,
 - bit znaku był najstarszym bitem instrukcji.

Format U (instrukcje JAL, LUI, AUIPC)

- Na przykład `j al rd, imm`, lub `lui rd, imm`
- `imm` koduje 20-bitową stałą lub offset
 - LUI i AUIPC – starsze 20 bitów
 - JAL – bity [20:1] (odmiana J)

Format J (odmiana U dla JAL)

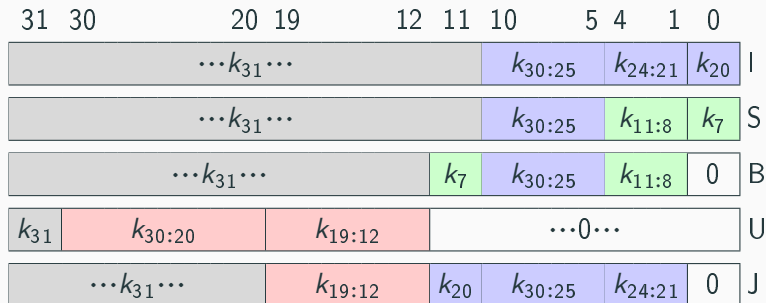

- Zmienione kodowanie stałej
- Zamiast 20-bitowej ($imm_{31:12}$) 21-bitowa ($imm_{20:10}$)
- Podział wykonany aby:
 - pierwszy bit (zawsze 0) nie był kodowany,
 - zmaksymalizować część wspólną z I oraz U,
 - bit znaku był najstarszym bitem instrukcji.

Kodowanie instrukcji – podsumowanie

31	25	24	20	19	15	14	12	11	7	6	0	
funct7				rs2		rs1		funct3	rd		opkod	R
imm					rs1		funct3	rd		opkod		I
imm _{11:5}				rs2		rs1		funct3	imm _{4:0}		opkod	S
i ₁₂	imm _{10:5}			rs2		rs1		funct3	imm _{4:1}	i ₁₁	opkod	B
imm _{31:12}								rd		opkod		U
i ₂₀	imm _{10:1}			i ₁₁	imm _{19:12}			rd		opkod		J

Kodowanie stałych i offsetów – podsumowanie

Oznaczenie k_i oraz $k_{j:i}$ oznaczają odpowiednie bity kodu instrukcji.

Przykładowy program – zakodowane instrukcje

```
gcd:  beq a0, a1, end    # 0: 02b50063
      blt a0, a1, swap   # 4: 00b54663
      sub a0, a0, a1     # 8: 40b50533
      j gcd              # c: ff5ff06f
swap:  mv t0, a0          # 10: 00050293
      mv a0, a1          # 14: 00058513
      mv a1, t0          # 18: 00028593
      j gcd              # 1c: fe5ff06f
end:   ret               # 20: 00008067
```